

Dariusz Michta

Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna im. Leona Schillera w Łodzi

DOMNIEMANIE W POLSKIM PRAWIE UPADŁOŚCIOWYM

Streszczenie: Domniemanie to wnioskowanie z faktu przyjętego za udowodniony o fakcie nieudowodnionym. W polskim prawie upadłościowym występuje szereg domniemań, w tym dotyczących niewypłacalności, majątku bądź głównego ośrodka podstawowej działalności. Instytucja domniemania spełnia ważną rolę w prawie upadłościowym, pozwala przyspieszyć postępowanie i zaspokoić wierzyciela w stopniu wyższym niż gdyby instytucja nie miała zastosowania.

Słowa kluczowe: domniemanie, upadłość, dłużnik, wierzyciel

PRESUMPTION IN POLISH BANKRUPTCY LAW

Abstract: Presumption is the inference from the fact adopted as proven of an unproven fact. There are a number of presumptions in Polish bankruptcy law, including those relating to insolvency, property or the main center of the basic activity. Institution of presumption fulfills an important role in bankruptcy law, allows to speed up the proceedings and satisfy the creditor to a higher degree than if the institution did not apply.

Keywords: presumption, bankruptcy, debtor, creditor

Wstęp

Ustawa z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe¹ zawiera kompleksowe regulacje dotyczące prawa materialnego oraz prawa procesowego, w tym postępowania egzekucyjnego oraz postępowania cywilnego międzynarodowego. Podczas stosowania tej ustawy zdarza się często, że zaistnieje potrzeba wykazania okoliczności, których wykazanie niesie za sobą bardzo duże trudności. Z pomocą w takich sytuacjach przychodzi instytucja domniemania, zastosowanie której wynika z konieczności takiego ułożenia stosunków prawnych by odpowiadałyby one potrzebom społecznym w zakresie stosowania prawa. Tematem niniejszego artykułu będzie instytucja domniemania na tle ustawy Prawo upadłościowe.

¹ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 roku Prawo upadłościowe, t.j. Dz. U. z 2017 r., poz. 2344 ze zm.

Domniemanie – definicja i rodzaje

Domniemanie można najogólniej zdefiniować jako wnioskowanie z faktu² przyjętego za udowodniony o fakcie nie udowodnionym³. Domniemania dzielimy na domniemania faktyczne (*praesumptio facti*)⁴ oraz domniemania prawne (*praesumptio iuris*). Domniemanie faktyczne polega na uznaniu za ustalony pewnego faktu (nieudowodnionego) na podstawie innego faktu lub faktów (udowodnionych). Wnioskowanie to wyprowadza się ze stanu wiedzy, doświadczenia życiowego i praw logiki. Domniemanie prawne polega natomiast na tym, że sama ustawa nakazuje osobie stosującej prawo, by w przypadku ustalenia pewnego faktu przyjęła za udowodniony (bez dowodu) inny fakt⁵. Domniemania prawne dzieli się z kolei na domniemania faktu, które polegają na mającym ustawowe umocowanie wnioskowaniu z jednego faktu o innym fakcie oraz domniemania prawa, polegające na wnioskowaniu z faktu o istnieniu pewnego prawa lub stosunku prawnego⁶. Domniemania prawne można również podzielić na wzruszalne (usuwalne, *praesumptio iuris tantum*), kwalifikowane oraz niewzruszalne (nieusuwalne, *praesumptio iuris ac de iure*). Domniemania wzruszalne mogą być obalone przeciwdowodem – w tym celu należy wykazać, iż pomimo istnienia przesłanki (podstawy) domniemania, wyprowadzony z niej wniosek nie jest zgodny z rzeczywistym stanem rzeczy⁷. Ponieważ domniemanie prowadzi do przerzucenia ciężaru dowodu, ciężar dowodu przeciwnego spoczywa na osobie, która chce domniemanie wzruszyć. W sytuacji, gdy ustawa wprowadza ograniczenia dowodu przeciwnego mamy do czynienia z domniemaniami prawnymi kwalifikowanymi. Ograniczenia te mogą, w drodze przykładu, polegać na możliwości obalenia domniemania tylko na żądanie określonego kręgu osób, w specjalnym procesie, przed upływem terminu zawitego bądź przy zastosowaniu szczególnych reguł dowodowych⁸. Natomiast w przypadku domniemań

² Fakt w doktrynie jest definiowany jako: a) fragment rzeczywistości bądź b) wyobrażenie o fragmencie rzeczywistości. M. Zieliński, *Poznanie sądowe a poznanie naukowe*, Poznań 1979, s. 77.

³ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1998, s. 384, J. Gwiazdomorski, *Dwa „domniemania”*, [w:] *Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Kazimierza Przybyłowskiego*, W. Osuchowski, M. Sośniak, B. Walaszek (red.), Kraków – Warszawa, 1964, s. 97.

⁴ J. Gwiazdomorski używa sformułowania domniemania zwykle („*praesumptio hominis*”) oraz – krytykując sformułowanie domniemania prawne – domniemania ustawowe. J. Gwiazdomorski, *Dwa...*, s. 97. Istotnie sformułowanie domniemania ustawowe jest ściślejsze, ponieważ wyróżnienie domniemań faktycznych (zwykłych) także ma swoje źródło w prawie.

⁵ Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2017, s. 60-61.

⁶ S. Grzybowski, *Wypowiedź normatywna oraz jej struktura formalna*, Kraków 1961, s. 78-79, A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo...*, s. 385.

⁷ Należy mieć na uwadze, iż wzruszenie domniemania polega właśnie na zakwestionowaniu wniosku domniemania. W przypadku kwestionowania podstawy domniemania, obalenie domniemania nie następuje. Z. Radwański, *Prawo...*, s. 63.

⁸ A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo...*, s. 386.

niewzruszalnych zakazany jest jakikolwiek dowód przeciwny. Brak możliwości zastosowania przeciwdowodu zbliża domniemania niewzruszalne do zwykłych norm prawnych⁹.

Różnica pomiędzy domniemaniem faktycznym a domniemaniem prawnym polega na tym, że w domniemaniu prawnym podstawa domniemania jest ustawowo zawsze normalnie wyraźnie wskazana, co nie występuje przy domniemaniach faktycznych. Dodatkowo sąd jest domniemaniem prawnym związany, natomiast przy domniemaniach faktycznych od jego oceny zależy czy udowodnione fakty stanowią dostateczną przesłankę do uznania, że fakt nieudowodniony zdarzył się¹⁰.

Ustawa Prawo upadłościowe a art. 231 ustawy Kodeks postępowania cywilnego

Podstawę do stosowania domniemania faktycznego w prawie upadłościowym stanowią art. 35 i 229 ustawy Prawo upadłościowe w zw. z art. 231 ustawy Kodeks postępowania cywilnego¹¹. Stosownie do art. 35 ustawy Prawo upadłościowe w sprawach nieuregulowanych ustawą Prawo upadłościowe do postępowania w przedmiocie ogłoszenia upadłości (art. 229 – do postępowania upadłościowego) stosuje się odpowiednio przepisy księgi pierwszej („Proces”) części pierwszej („Postępowanie rozpoznawcze”) ustawy Kodeks postępowania cywilnego (z wyjątkiem przepisów o zawieszeniu i wznowieniu postępowania). Stosownie do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2005 roku odpowiednie stosowanie przepisów do drugiego zakresu odniesienia polega na ich stosowaniu wprost, z tym że całkowicie nie mają zastosowania bądź też w pewnej części ulegają zmianie te przepisy, które ze względu na treść tych postanowień są bezprzedmiotowe lub sprzeczne z przepisami normującymi te stosunki, do których mają one być zastosowane¹². Zatem w postępowaniu upadłościowym sąd może uznać za ustalone fakty mające istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, w przypadku gdy wniosek taki można wyprowadzić z innych ustalonych faktów, czyli zastosować domniemanie faktyczne. W orzecznictwie podnosi się, iż domniemanie faktyczne musi dawać podstawę do przekonania, że ważny dla danej sprawy fakt rzeczywiście miał lub ma miejsce. Powyższy warunek jest zachowany, gdy stopień prawdopodobieństwa wniosku stanowiącego domniemanie jest dostatecznie duży i gdy jednocześnie wniosek wykluczający możliwość danego faktu nie ma żadnego uzasadnienia bądź jest prawdopodobny w znikomym stopniu¹³. Przykładowo z faktu nada-

⁹ Z. Radwański, *Prawo...*, s. 62.

¹⁰ Z. Radwański/M. Zieliński [w:] *System prawa prywatnego. Tom 1. Prawo cywilne – część ogólna*, M. Safian (red.), Warszawa 2007, s. 406.

¹¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.).

¹² Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2005 roku, sygn. III CZP 96/04, OSNC 2/2006, poz. 22.

¹³ Orzeczenie Sądu Wojewódzkiego w Poznaniu z dnia 31 stycznia 1964 roku, sygn. III Cr 2534/63. Bardzo podobne orzeczenie wydał Sąd Najwyższy w dniu 5 sierpnia 1999 roku, sygn. II UKN 79/99, stwierdzając że domniemanie faktyczne musi dawać pełną podstawę do stwierdzenia, iż ważny dla sprawy fakt rzeczywiście miał miejsce. Warunek ten jest spełniony, gdy stopień prawdopodobieństwa zaistnienia faktu będącego skutkiem domniemania jest tak duży, jak duży jest stopień prawdopodobieństwa, że nie zachodziły okoliczności wykluczające zaistnienie tego faktu.

nia listu poleconego należy wnioskować, iż list ten doszedł do adresata bądź z faktu legitymowania się danym dowodem osobistym należy wyciągnąć wniosek o zgodności osoby legitymującej się tym dowodem osobistym z osobą będącą właścicielem przedmiotowego dowodu.

Domniemania dotyczące niewypłacalności

Przechodząc do analizy poszczególnych domniemań zawartych w ustawie Prawo upadłościowe można wyróżnić:

- domniemania dotyczące niewypłacalności;
- domniemania dotyczące głównego ośrodka podstawowej działalności osoby fizycznej, osoby prawnej oraz jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną;
- domniemania dotyczące majątku;

Dodatkowo należy wskazać również na domniemanie związane z międzynarodowym postępowaniem upadłościowym.

Domniemania dotyczące niewypłacalności zawarte są w art. 11 ustawy Prawo upadłościowe. Należą do nich:

- domniemanie dotyczące utraty przez dłużnika zdolności do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych (art. 11 ust. 1a ustawy Prawo upadłościowe),
- domniemanie bilansowe¹⁴ (art. 11 ust. 5 ustawy Prawo upadłościowe).

Zgodnie z art. 11 ust. 1a domniemywa się, że dłużnik utracił zdolność do wykonywania swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych, jeżeli opóźnienie w wykonaniu zobowiązań pieniężnych przekracza trzy miesiące. Powyższe domniemanie jest domniemanem wrzuszalnym, może zatem zostać obalone, i ułatwia ustalenie daty powstania stanu niewypłacalności¹⁵. Stanowi także wskazanie dla zarządu, iż z upływem tych trzech miesięcy rozpocznie bieg 30-dniowy termin na złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości¹⁶.

Domniemanem wrzuszalnym jest także domniemanie z art. 11 ust. 5¹⁷. Zgodnie z treścią powyższego artykułu domniemywa się, że zobowiązania pieniężne dłużnika przekraczają wartość jego majątku, jeżeli zgodnie z bilansem jego zobowiązania, z wyłączeniem rezerw na zobowiązania oraz zobowiązań wobec jednostek powiązanych, przekraczają wartość jego aktywów, a stan ten utrzymuje się przez okres przekraczający dwadzieścia cztery miesiące.

¹⁴ P. Zimmerman, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 34.

¹⁵ S. Gurgul, *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 42.

¹⁶ P. Zimmerman, *Prawo...*, s. 31.

¹⁷ R. Adamus, *Prawo upadłościowe*, Warszawa 2016, s. 71.

Domniemania dotyczące głównego ośrodka podstawowej działalności osoby fizycznej, osoby prawnej oraz jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną

Domniemania dotyczące głównego ośrodka podstawowej działalności znajdują się w art. 19 ustawy Prawo upadłościowe i dotyczą:

- osoby prawnej oraz jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną (art. 19 ust. 1b ustawy Prawo upadłościowe),
- osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą lub zawodową (art. 19 ust. 1c ustawy Prawo upadłościowe),
- każdej innej osoby fizycznej (art. 19 ust. 1c ustawy Prawo upadłościowe).

Zgodnie z art. 19 ust. 1b w przypadku osoby prawnej oraz jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, której odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, domniemywa się, że głównym ośrodkiem jej podstawowej działalności jest miejsce siedziby. Jeżeli ustawa lub oparty na niej statut nie stanowi inaczej, siedzibą osoby prawnej jest miejscowość, w której ma siedzibę jej organ zarządzający (art. 41 ustawy Kodeks cywilny)¹⁸. Natomiast zgodnie z art. 19 ust. 1c w przypadku osoby fizycznej prowadzącej działalność gospodarczą lub zawodową domniemywa się, że głównym ośrodkiem jej podstawowej działalności jest główne miejsce wykonywania działalności gospodarczej lub zawodowej; w przypadku każdej innej osoby fizycznej domniemywa się, że głównym ośrodkiem podstawowej działalności jest miejsce zwykłego pobytu tej osoby¹⁹. Są to domniemania wzruszalne, zainteresowana strona może je obalić przedstawiając dowód na okoliczność, iż siedziba, miejsce wykonania działalności gospodarczej lub zawodowej przez osobę fizyczną bądź miejsce zwykłego pobytu osoby fizycznej nie znajdują się w miejscu wynikającym z treści właściwych rejestrów (CEIDG, KRS) bądź oświadczenia strony.

Domniemania dotyczące majątku

Do domniemań dotyczących majątku należą:

- domniemanie dotyczące ustalenia składu masy upadłości (art. 69 ust. 3 ustawy Prawo upadłościowe);
- domniemanie dotyczące majątku wspólnego powstałego w okresie prowadzenia przedsiębiorstwa (art. 124 ust. 4 ustawy Prawo upadłościowe).

Domniemanie, że rzeczy znajdujące się w posiadaniu upadłego w dniu ogłoszenia należą do majątku upadłego (art. 69 ust. 3 ustawy Prawo upadłościowe) związane jest ze sporządzeniem spisu inwentarza i ustaleniem składu masy upadłości. Posiadanie występuje przy równoczesnym istnieniu elementu fizycznego władania rzeczą („corpus possessionis”)

¹⁸ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.

¹⁹ Zwykły pobyt należy odróżnić od pobytu okazjonalnego, związanego z wypoczynkiem, oddelegowaniem z pracy i innymi przejściowymi okolicznościami. P. Zimmerman, *Prawo...*, s. 50.

oraz elementu psychicznego – zamiaru władania rzeczą dla siebie („animus rem sibi habendi”)²⁰. Zatem dla ustalenia, czy upadły posiadał daną rzecz w dniu ogłoszenia upadłości, należy ustalić, czy w dniu ogłoszenia upadłości występowały dwa powyższe elementy. Domniemanie z art. 69 ust. 3 ustawy Prawo upadłościowe ogranicza się tylko do posiadania samoistnego (faktyczne władanie jak właściciel), nie obejmując swym zakresem posiadania zależnego (faktyczne władanie jak użytkownik, zastawnik, najemca, dzierżawca lub mający inne prawo, z którym łączy się określone władztwo nad cudzą rzeczą)²¹. Domniemanie z art. 69 ust. 3 obejmuje natomiast współposiadanie²². Z art. 69 ust. 3 związany jest szereg domniemań w prawie rzeczowym. Przede wszystkim domniemywa się, że kto rzeczą faktycznie włada jest posiadaczem samoistnym. Domniemywa się również ciągłość posiadania. Niemożność posiadania wywołana przez przeszkodę przemijającą nie przerywa posiadania. Domniemywa się wreszcie, że posiadanie jest zgodne ze stanem prawnym. Domniemanie to dotyczy także posiadania przez poprzedniego posiadacza. Domniemanie z art. 69 ust. 3 jest domniemaniem wzruszalnym i może być obalone przez sędziego – komisarza. Może to nastąpić na skutek wniosku upadłego lub osoby trzeciej o wyłączenie z masy upadłości (art. 72 i 73 ustawy Prawo upadłościowe)²³, a w razie oddalenia wniosku – w drodze powództwa o wyłączenie mienia z masy upadłości (art. 74 ustawy Prawo upadłościowe)²⁴.

Kolejne domniemanie dotyczące majątku zawiera art. 124 ust. 4 ustawy Prawo upadłościowe. Dotyczy ono majątku wspólnego powstałego w okresie prowadzenia przedsiębiorstwa. Domniemywa się, że majątek wspólny powstały w okresie prowadzenia przedsiębiorstwa przez upadłego został nabyty ze środków pochodzących z dochodów tego przedsiębiorstwa. W przypadku ogłoszenia upadłości jednego z małżonków wspólność majątkowa pomiędzy małżonkami (zarówno ustawowa jak i umowna) ustaje z mocy prawa z dniem ogłoszenia upadłości, a majątek wspólny wchodzi do masy upadłości. Dzieje się tak niezależnie od tego, czy postępowanie upadłościowe jest prowadzone z możliwością zawarcia układu, czy też obejmuje likwidację majątku dłużnika²⁵. Do masy upadłości wchodzi również majątek osobisty dłużnika, wobec którego ogłoszono upadłość, natomiast nie wchodzi do masy upadłości majątek osobisty drugiego małżonka, chyba że wspólnie prowadzą przedsiębiorstwo. Domniemanie z art. 124 ust. 4 ustawy Prawo upadłościowe nie obejmuje swym zakresem tej części majątku wspólnego, która powstała zanim małżo-

²⁰ E. Gniewek, *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2002, s. 261-263.

²¹ Z. Świeboda, *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 119

²² F. Zedler [w:] *Prawo upadłościowe i naprawcze*, A. Jakubecki, F. Zedler, Warszawa 2010, s. 154.

²³ We wniosku o wyłączenie z masy upadłości należy zgłosić wszelkie twierdzenia, zarzuty i dowody na ich poparcie pod rygorem utraty prawa powoływania ich w toku dalszego postępowania, chyba że powołanie ich we wniosku było niemożliwe (art. 73 ust. 1 ustawy Prawo upadłościowe).

²⁴ Powództwo należy wnieść do sądu upadłościowego w terminie miesiąca od dnia doręczenia postanowienia sędziego – komisarza o odmowie wyłączenia z masy upadłości (art. 74 ust. 2 ustawy Prawo upadłościowe).

²⁵ Uzasadnienie do projektu ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze. Druk sejmowy nr 809 z 22 sierpnia 2002 roku.

nek upadłego zaczął prowadzić przedsiębiorstwo, jak również tej części, która powstała po zakończeniu jego prowadzenia²⁶. Wydaje się, że dla ustalenia stanu oraz określenia wartości majątku wspólnego właściwa jest chwila ogłoszenia upadłości²⁷. Żądając ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym i zgłaszając wierzytelność do masy upadłości małżonek upadłego, zgodnie z regułą dowodową zawartą w art. 6 ustawy Kodeks cywilny, musi obalić omawiane domniemanie oraz wykazać przesłanki z art. 43 § 2 i 3 ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy²⁸. Trafnie wskazuje się, że uznanie wierzytelności przez upadłego jest niewystarczające do obalenia tego domniemania. Mogłoby to bowiem prowadzić do pokrzywdzenia innych wierzycieli poprzez pozostawienie małżonkowi upadłego należności odpowiadającej wartości całego majątku wspólnego²⁹.

Domniemanie związane z międzynarodowym postępowaniem upadłościowym

Z międzynarodowym postępowaniem upadłościowym związane jest domniemanie z art. 408 ustawy Prawo upadłościowe. Zgodnie z powyższym artykułem w razie uznania głównego zagranicznego postępowania upadłościowego domniemywa się, że dłużnik jest niewypłacalny. Jest to domniemanie prawne i ma charakter wzruszalny, może być zatem obalone w drodze przeciwdowodu.

Zakończenie

Domniemania w ustawie Prawo upadłościowe pozwalają przyspieszyć postępowanie zmierzające do zaspokojenia w możliwie wysokim stopniu wierzycieli upadłego dłużnika. Dzięki instytucji domniemania można wykazać okoliczności, które wykazać jest bardzo trudno bądź których wykazać zgoła się nie da. Ma to istotne znaczenie w prawie upadłościowym, ze względu na specyfikę któregoś czynności z niego wynikające powinny być przeprowadzane jak najszybciej.

Bibliografia

- Adamus R., *Prawo upadłościowe*, Warszawa 2016.
Gniewek E., *Prawo rzeczowe*, Warszawa 2002.
Grzybowski S., *Wypowiedź normatywna oraz jej struktura formalna*, Kraków 1961.
Gurgul S., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2018.
Gurgul S., *Upadłość a majątkowe stosunki małżonków*, Monitor Prawniczy 6/2005

²⁶ S. Gurgul, *Prawo...*, s. 328.

²⁷ Tak S. Gurgul, *Upadłość a majątkowe stosunki małżonków*, Monitor Prawniczy 6/2005, s. 284.

²⁸ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 682 ze zm.

²⁹ M. Uliasz, *Nowe Prawo upadłościowe i naprawcze – wpływ ogłoszenia upadłości na stosunki majątkowe małżeńskie upadłego*, Monitor Prawniczy 11/2003, s. 493.

- Gwiazdomorski J., *Dwa „domniemania”*, (w:) *Księga pamiątkowa dla uczczenia pracy naukowej Kazimierza Przybyłowskiego*, Osuchowski W., Sośniak M., Walaszek B. (red.), Kraków – Warszawa 1964.
- Radwański Z., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2017.
- Radwański Z. / Zieliński M. (w:) *System prawa prywatnego. Tom 1. Prawo cywilne – część ogólna*, Safian M. (red.), Warszawa 2007.
- Świeboda Z., *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2006.
- Uliasz M., *Nowe Prawo upadłościowe i naprawcze – wpływ ogłoszenia upadłości na stosunki majątkowe małżeńskie upadłego*, *Monitor Prawniczy* 11/2003
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1998.
- Zedler F. (w:) *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Jakubecki A., Zedler F., Warszawa 2010.
- Zieliński M., *Poznanie sądowe a poznanie naukowe*, Poznań 1979.
- Zimmerman P., *Prawo upadłościowe. Prawo restrukturyzacyjne. Komentarz*, Warszawa 2018.